

ТРИ МІФИ про Григорія Сковороду

Майже 300 років минуло відтоді, як народився той, кого «світ ловив, та не спіймав», той, хто «уствав дуже рано, їв раз на день, без м'яса і риби, був завжди веселий, сильний, рухливий, з усього задоволений, до всіх добрий, усім готовий послужити. Поважав і любив добрих людей без різниці їх стану, навідувався до хворих, розважав сумних, ділився останнім з тим, хто нічого не мав». Ми спробували з'ясувати, ким насправді був мандрівний філософ з Полтавщини

1. МІФ ПЕРШИЙ: ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА З БІДНОЇ СІМ'І.

У більшості книг та статей, присвячених Григорію Сковороді, чи просто енциклопедичних довідках про філософа, звикли писати «народився у бідній козацькій родині» чи «сім'ї бідного козака». У радянські часи це цілком вписувалося у класичну «правильну біографію». Син селянина чи робітника (а ще краще, щоб це були неодмінно бідні селяни і робітники) вважався «своїм». Твердження про бідну сім'ю Сковороди завжди обґрунтовували інформацією з одного перепису, де батько Григорія – Сава, був записаний як «малоґрунтовний козак». Проте визначення «малоґрунтовний» аж ніяк не було ознакою бідності. По-перше, навіть маючи «мало ґрунтів», в ті часи можна було вважатися «середняком», а по-друге – земля була не єдиним джерелом доходів населення. Відомо, що в

1733 р. Сава Сковорода продав на ярмарку в Чорнухах 5 відер спиртного («лубенське» відро у XVIII ст. дорівнювало майже 25 літрам, а отже було продано близько 125 літрів). Звідси можна зробити висновок, що батько майбутнього філософа мав власну винокурню, а отже в принципі не міг бути бідною людиною. Виробництво спиртних напоїв у той час було чи не найприбутковішою справою. За підрахунками дослідників, рентабельність винокуріння досягала 44%. Варто застеретти, що не слід переносити нинішні уявлення про самогонваріння на минуле та називати Григорія сином козака-самогонщика». Гуральництво було розповсюдженим промислом, яким не гребували і монастирі. У 1749 році на території Лубенського полку нараховувалося 806 винокурних котлів, із яких 111 належало монастирям, решта – козацькій старшині, простим козакам та міщанам.

2. МІФ ДРУГИЙ: НЕЗНАТНИЙ ПРОСТОЛЮДИН.

Родинні зв'язки Сковороди вказують якщо не на знатне походження родини, то принаймні на те, що його сім'я не перебувала на соціальному «дні» тодішнього суспільства. Так, родичем Сковородам був Ігнат Полтавцев – камер-фур'єр (високий придворний титул – прим. Авт.) при дворі імператриці Єлизавети Петрівни. Іван Звіряка (в монашестві – Густин), який, як вважають, був двоюрідним братом Григорія, свого часу був керівником друкарні Києво-Печерської лаври та настоятелем кількох монастирів.

Мало хто звертає увагу на дівоче прізвище матері Сковороди – Шангірей (Шангірей Пелагея Степанівна – прим. Авт.), яке має татарське походження. Таке прізвище було поширене серед козаків Канівського та Корсунського полків (Шангірей згадуються і серед козацької старшини зазначених правобережних полків) та запорожців.

3. МІФ ТРЕТІЙ: ЄДИНИЙ ЧОРНУШАНИН В АКАДЕМІІ.

Крім Сковороди, у 30–40-х роках XVIII ст. в Києво-Могилянській академії навчалося іще щонайменше троє уродженців Чорнух. Це вже згаданий Іван Звіряка, а також Яків Христинич – представник сотницького роду, що і сам став чорнухинським сотником у 1760 році. Також в академії здобув освіту уродженець Чорнух

Фото з загального доступу

Семен Множинський (в монашестві – Серапіон), який, очевидно, був ровесником Сковороди. Відомо, що після закінчення навчання Множинський прийняв чернечий постриг і став монахом. Серапіон уславився тим, що здійснив паломництво до Єрусалиму, котре описав у творі «Путник от богоспасаемого града Києва до святого града Иерусалима и от Иерусалима до Києва».

Де насправді народився Григорій Сковорода?

На Чорнухинщині існує дві версії про місце народження філософа. Крім Чорнух, про свої «права на Сковороду» заявляє сусіднє село Харсіки. Однак, «харсіцька» версія щодо місця народження Григорія піддаєть-

ся серйозному науковому сумніву. Вона ґрунтується лише на напівміфічних переказах, а також тому факті, що люди із прізвищем «Сковорода» проживали в Харсіках наприкінці XVIII – початку XX ст.

У всіх наявних переписах батько Сковороди зазначений як козак «города Чернух». Прихильники «харсіцької» версії переконані, що Харсіки були підварком (присілкою – В.Н.) Чорнух. А отже при переписі населення Чорнух та його підварків усі мешканці записувалося як «жителі Чорнух». Апологети «харсіцької» гіпотези при цьому не помічають (чи не хочуть помічати), що в тих переписах, де містяться відомості про батьків Сковороди, козаки Харсік завжди записувалися окремо від чорнухинських. Тому, якщо б Сава Сковорода жив у Харсіках, його б обов'язково записали як харсіцького козака. Тим паче, що згідно ревізької книги за 1745 рік, двір матері Сковороди стояв у містечку Чорнухи поблизу двору священика місцевої Воскресенської церкви та шинку, що належав священику із Пирятина.

Як би там не було, але на Чорнухинщині існує кілька версій, які мають своїх прихильників. Іноді це призводить навіть до побутових суперечок і справжніх конфліктів: у 1992 році жителі Харсік відкрили в селі пам'ятник філософу, котрий через кілька днів було зруйновано.

Вадим НАЗАРЕНКО